

Kultura rycerska i motyw rycerza

- [Wprowadzenie](#)
- [Film](#)
- [Multimedialne ćwiczenia interaktywne](#)
- [Podsumowanie](#)
- [Słowniczek](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Wprowadzenie

Ogół norm, wartości i wzorów zachowania, przyjętych przez daną społeczność, np. narodową, religijną czy zawodową, określamy mianem etosu. Jedną z jego odmian jest etos rycerski, nieodłączny element całej kultury rycerskiej. Zakorzenił się w naszej kulturze na tyle mocno, że do dziś chętnie odwołujemy się do tego motywu w książkach, filmach, sztukach czy grach komputerowych. Co sprawiło, że to właśnie rycerstwo stało się symbolem średniowiecza?

Już wiesz

Przed zapoznaniem się z e-materiałem powinieneś znać:

- postaci najważniejszych rycerzy przedstawianych w literaturze średniowiecznej;
- ramy czasowe epoki średniowiecza;
- charakterystyczne cechy epoki;
- najważniejsze cechy średniowiecznego rycerza.

Nauczysz się

- opiszysz symbole kultury rycerskiej;
- wyjaśnisz, czym jest etos rycerski;
- rozpoznasz bohaterów literackich: Tristana, Rolanda, Lancelota, Cyda;
- dostrzeżesz związek kultury rycerskiej z systemem feudalnym;
- rozpoznasz motywy rycerskie w literaturze i sztuce;
- wyjaśnisz znaczenie frazeologizmów związanych z kulturą rycerską.

Film

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/DAtvXWdg8>

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Multimedialne ćwiczenia interaktywne

Ćwiczenie 1

Które spośród podanych synonimów rycerza wskazują na uczuciowy charakter tej postaci, a które na jej wojowniczość? Przeciągnij określenia w odpowiednie miejsce w tabeli.

złotnik   kochaś   podrywacz   bojownik   kawaler orderu   casanova
wojak   lowelas   heros   paladyn   absztyfikant   witeź   dzielny mąż

uczuciowość	wojowniczość

Zasób interaktywny dostępny pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D3MKMA695>

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Podsumowanie

Rycerz jest najbardziej rozpoznawalnym symbolem średniowiecza. Zostawał nim człowiek możny, szlachecko urodzony, który po odbyciu służby na zamku w charakterze paza i giermka przystępował do uroczystości pasowania. Uzyskiwał on w dzierżawę lenno w zamian za pełnienie obowiązków rycerskich wobec właściciela ziemskiego – seniora. Rycerza obowiązywał etos, czyli zbiór norm postępowania, które nakazywały mu wierność Bogu, władcy i wybrance serca. Poza tym musiał się on wykazywać: honorem, szlachetnością, sprawiedliwością, odwagą, hojnością, litością czy zdolnością do poświęceń. Etos jest jednym z elementów kultury rycerskiej, odrębnej formacji kulturowej utworzonej przez stan rycerski w czasach średniowiecza. Składały się na nią także: obyczaje, specjalne rytuały i ceremonie, rozrywki, turnieje rycerskie oraz herby i dewizy rodowe. Kultura rycerska pod koniec średniowiecza ustąpiła miejsca kulturze szlacheckiej. Pomimo to jej elementy przetrwały do czasów współczesnych. Dostrzegamy je w języku i kulturze, m.in.: w filmach, powieściach, komiksach czy grach komputerowych. Etosem rycerskim wciąż kierują się przedstawiciele niektórych grup społecznych: żołnierze, harcerze, sportowcy, członkowie bractw rycerskich i grup rekonstrukcyjnych.

Ćwiczenie 1

Przeczytaj poniższe zdania i zaznacz, czy są one prawdziwe, czy fałszywe.

	Prawda	Fałsz
Honorowy kodeks rycerski zawierał 7 cnót, które opierały się na cechach wzorowego chrześcijanina.	☐	☐
Herby rycerskie powstały wyłącznie ze znaków i dewiz rodowych.	☐	☐
Szlachta utrzymywała się z dochodów z posiadłości ziemskich.	☐	☐

Źródło: LEARNETIC SA, licencja: CC BY 4.0.

Słowniczek

---

amour courtois (fr.)

miłość dworska, idealna, pomiędzy rycerzem a wybranką jego serca (panną lub mężatką); silnie skonwencjonalizowana; rycerz zabiegał o serce ukochanej, ta początkowo odrzucała jego zaloty, by ostatecznie im ulec

Benedictio Novi Militis

(łac. błogosławieństwo nowego rycerza) - uroczystość towarzysząca pasowaniu na rycerza, podczas której kandydat na rycerza składał ślub wierności religii chrześcijańskiej

błądny rycerz

1. typ średniowiecznego rycerza, wędrującego po świecie w poszukiwaniu niezwykłych przygód, często broniącego uciśnionych;
2. (żart.) osoba poszukująca przygód lub walcząca o szlachetne cele, idealista

etos

(gr. εθος zwyczaj lub ηθος usposobienie) - ogół norm wartości i wzorów zachowania, przyjętych przez daną społeczność, np. narodową, religijną czy zawodową

feudalizm

- (łac. feodum lub feudum – lenno)
1. system społeczno-gospodarczy w średniowiecznej Europie, w którym istniała zależność wasali od seniorów i chłopów od feudałów;
  2. stosunki w jakiejś instytucji lub grupie społecznej polegające na całkowitej zależności osób stojących niżej w hierarchii od tych, które mają władzę

giermek

(węg. gyermek – dziecko) w średniowieczu: młodzieniec pełniący służbę przy rycerzu, przygotowujący się do stanu rycerskiego

komendacja

(łac. commendatio: polecenie) w ustroju feudalnym: umowa zawierana między człowiekiem wolnym a możnowładcą, w wyniku której ten pierwszy stawał się wasalem, a ten drugi seniorem

krucjata

- (łac. crux – krzyż)
1. wyprawa wojenna podejmowana w XI–XII w. przez chrześcijaństwo zachodnie w celu zdobycia Ziemi Świętej;
  2. każda wyprawa wojenna inicjowana przez papieżstwo przeciwko poganom lub przeciwnikom Kościoła;
  3. kampania przeciwko komuś lub czemuś

kruszyć kopie

spierać się o coś lub o kogoś

kusza

rodzaj łuku żelaznego lub stalowego umocowanego na drewnianej kolbie, z lewarem do naciągania cięciwy

lenno

(łac. feudum) - w systemie feudalnym: określone dobra, początkowo w postaci ruchomości (np. uzbrojenia), potem zazwyczaj ziemia nadawane wasalowi przez seniora w użytkowanie w zamian za wykonywanie określonych obowiązków

łuk

broń wyrzucająca strzały

miecz

broń sieczna o długiej, prostej, obosiecznej głowni

pasowanie na rycerza

ceremonia przyjęcia kandydata na rycerza do stanu rycerskiego

paż

chłopiec ze szlacheckiego rodu, pełniący służbę przy określonej osobie na dworze panującego lub magnata

rycerskie czyny

czyny szlachetne i bohaterskie

rycerstwo

1. warstwa społeczna w średniowieczu, będąca elitą społeczeństwa feudalnego i stanowiąca jego siłę zbrojną;

2. ogół rycerzy zgromadzonych pod czyjąś komendą, na placu boju itp.

rycerz

(niem. Ritter - jeździec) - 1. w średniowieczu: członek warstwy wojowników zobowiązanych do służby wojskowej; później: żołnierz pochodzący ze stanu szlacheckiego;

2. o mężczyźnie pełnym galanterii w stosunku do kobiet

rycerz na białym koniu

ideał, wzorzec walecznego i uczciwego mężczyzny

senior

we wczesnym średniowieczu była to osoba wolna, której wasal oddał się pod dożywotnią opiekę i służbę w akcie komendacji w zamian za otrzymane lenno

stawać w szranki

brać udział w zawodach; uczestniczyć w jakiejś rywalizacji; walczyć z kimś o coś;
w średniowieczu szrankami nazywano ogrodzony plac, na którym odbywały się turnieje
i pojedynki rycerskie

walczyć z podniesioną przyłbicą

wystąpić jawnie, szczerze, bez obłudy; ujawnić swoje stanowisko; zwrot, milit. przyłbica
dawn. hełm z żelazną ruchomą zasłoną na twarzy; ruchoma zasłona w tym hełmie

wasal

(łac. vassus, z celt. gwas, sługa) - we wczesnym średniowieczu osoba wolna oddająca się
pod opiekę seniora w akcie komendacji; w zamian za otrzymane lenno był zobowiązany
do wiernej służby i wsparcia wojskowego

wysadzić kogoś z siodła

pozbawić kogoś stanowiska, pozycji, znaczenia

Dla nauczyciela

Scenariusz

Autor

Learnetic

Temat zajęć

Kultura rycerska i motyw rycerza

Grupa docelowa

Szkoła ponadgimnazjalna, klasa 1/ szkoła ponadpodstawowa, klasa 2

Ogólny cel kształcenia

Uczniowie poznają etos rycerski oraz historię powstania kultury rycerskiej.

Kształtowane kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia

18.12.2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie

uczenia się przez całe życie

- Porozumiewanie się w języku ojczystym
- Kompetencje społeczne i obywatelskie

Cele (szczegółowe) operacyjne

Uczniowie:

- potrafią opisywać symbole kultury rycerskiej,
- wiedzą czym jest etos rycerski,
- charakteryzują kulturę rycerską,
- opisują rytuał pasowania na rycerza,

- wymieniają podstawowe elementy uzbrojenia rycerza,
- rozpoznają bohaterów literackich Tristana, Rolanda, Lancelota, Cyda,
- rozumieją związek kultury rycerskiej ze średniowiecznym systemem feudalnym,
- rozpoznają motywy rycerskie w literaturze i sztuce,
- wyjaśniają frazeologizmy związane z kulturą rycerską.

Metody/techniki kształcenia

- metoda eksponująca: pokaz filmu,
- metoda praktyczna: ćwiczenia
- metoda asymilacji wiedzy: wykład, pogadanka, dyskusja, praca z tekstem, praca ze słownikiem
- metoda samodzielnego dochodzenia do wiedzy: „burza mózgów”.

Formy pracy

- zbiorowa
- grupowa
- indywidualna

Przebieg lekcji

Faza wprowadzająca

1. Nauczyciel pyta uczniów o znaczenie słowa *rycerz* i związane z nim skojarzenia. Uczniowie tworzą na tablicy mapę myśli wokół hasła *rycerz*.
2. Nauczyciel przedstawia cele lekcji.

Faza realizacyjna

1. Nauczyciel wyświetla film *Kultura rycerska i motyw rycerza*. Przerzywa projekcję po słowach: *Poza tym konieczne były: niezachwiana wierność wobec władcy, odwaga, honorowe postępowanie, męstwo w połączeniu z roztropnością, a także lojalność w stosunku do towarzyszy*. Uczniowie samodzielnie rozwiązują ćwiczenia interaktywne od 1. do 4. Odpowiedzi omawiają wspólnie z nauczycielem. Podczas omawiania zadania nr 2 nauczyciel pyta o znaczenie użytego w tekście związku frazeologicznego *zadawać kłam czemuś*.
2. Dyskusja: Czy fakt, że rycerzami mogli zostać tylko najzamożniejsi wpłynął na kulturę rycerską? Jeśli tak, to w jaki sposób?
3. Nauczyciel włącza dalszą część filmu i ponownie zatrzymuje go po słowach: *(...) zaczęli przekształcać się w szlachtę utrzymującą się z dochodów z posiadłości ziemskich, a ich*

dotychczasowa kultura ustąpiła miejsca szlacheckiej.

4. Uczniowie samodzielnie rozwiązują ćwiczenia interaktywne od 5. do 7. Odpowiedzi omawiają wspólnie z nauczycielem.
5. Nauczyciel informuje uczniów, że ostatnia część filmu poświęcona będzie oddziaływaniu kultury rycerskiej i etosu rycerskiego na czasy współczesne. Nauczyciel włącza ostatnią część filmu. Przerywa po pytaniu: *Jakim zasadom etosu rycerskiego pozostawali wierni wspomniani bohaterowie? Czym różnią się od średniowiecznego wzoru?* Uczniowie wskazują podobieństwa (np. sprawiedliwość, odwaga, stawanie w obronie słabszych, wspieranie ubogich, wierność Bogu) oraz różnice (np. nie dbają o zaszczyty, często mają nadludzkie zdolności). Podają też inne przykłady postaci współczesnej kultury nawiązujących do etosu rycerskiego.
6. Nauczyciel prosi uczniów o wyjaśnienie cytatu: *Jan Paweł II - rycerz niemożliwego.* Dlaczego papież został tak nazwany? Czy słusznie?
7. Nauczyciel wyświetla dalszą część filmu. Zatrzymuje po słowach: *Czy potraficie wyjaśnić ich znaczenie?* Uczniowie w oparciu o własną wiedzę i *Słownik frazeologiczny* wyjaśniają podane związki frazeologiczne. Wyszukują i wyjaśniają także inne związki frazeologiczne z wyrazem *rycerz*. Następnie rozwiązują ćwiczenie nr 8.
8. Uczniowie oglądają dalszą część filmu. Po projekcji rozwiązują ćwiczenie nr 9, omawiają je wspólnie z nauczycielem, a następnie odpowiadają na zadane na końcu filmu pytanie. Nauczyciel inicjuje dyskusję:
Co z kultury rycerskiej pozostało nam do dziś?
Czy znacie inne przykłady nawiązywania do kultury rycerskiej etosu rycerskiego?
(Uczniowie mogą przytoczyć przykład harcerzy, sportowców, kibiców, żołnierzy).

Faza podsumowująca

1. W ramach podsumowania uczniowie rozwiązują zadanie nr 10. Następnie nauczyciel inicjuje „burzę mózgów” i pyta uczniów, czy we współczesnym świecie jest miejsce dla rycerzy i zachowań rycerskich. Dlaczego?

Praca domowa

1. Przeprowadź wywiad z osobą, której bliski jest etos rycerski. Dowiedz się, co znaczy dla niej etos, w jaki sposób się nim kieruje, czy jej zdaniem, etos rycerski powinien pozostawać wciąż aktualny?

Metryczka

Tytuł

Kultura rycerska i motyw rycerza

Temat lekcji z e-podręcznika, do którego e-materiał się odnosi

Średniowieczna zjednoczona Europa

Powieść historyczna, Do lamusa?

Przedmiot

Język polski

Etap edukacyjny

IV/szkoła ponadgimnazjalna; III/szkoła ponadpodstawowa

Podstawa programowa

I. Analiza i interpretacja tekstów kultury. Uczeń zna teksty literackie i inne teksty kultury wskazane przez nauczyciela.

2. Analiza, uczeń

4) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania świata przedstawionego i bohatera (narracja, fabuła, , akcja);

3. Interpretacja. Uczeń:

3) porównuje funkcjonowanie tych samych motywów w różnych utworach literackich;

4) konfrontuje tekst literacki z innymi tekstami kultury np. plastycznymi, teatralnymi, filmowymi.

4. Wartości i wartościowanie. Uczeń:

2) dostrzega obecne w utworach literackich oraz innych tekstach kultury wartości narodowe i uniwersalne;

Nowa podstawa programowa

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy danej dziedzinie sztuki

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

1) wykorzystuje wiedzę z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, frazeologii i składni w analizie i interpretacji tekstów oraz tworzeniu własnych wypowiedzi;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

Kompetencje kluczowe

Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady UE z dnia 18.12.2006r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie

- Porozumiewanie się w języku ojczystym
- Umiejętność uczenia się

Cele edukacyjne zgodne z etapem kształcenia

Uczniowie:

- potrafią opisywać symbole kultury rycerskiej,
- wiedzą czym jest etos rycerski,
- charakteryzują kulturę rycerską,
- opisują rytuał pasowania na rycerza,
- wymieniają podstawowe elementy uzbrojenia rycerza,
- rozpoznają bohaterów literackich Tristana, Rolanda, Lancelota, Cyda,
- rozumieją związek kultury rycerskiej ze średniowiecznym systemem feudalnym,
- rozpoznają motywy rycerskie w literaturze i sztuce,
- wyjaśniają frazeologizmy związane z kulturą rycerską.

Powiązanie z e-podręcznikiem

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/131473/v/latest/t/student-canon/m/j0000007X5B1v38>

<http://www.epodreczniki.pl/reader/c/141804/v/latest/t/student-canon/m/j0000000EJB2v23>